

1 Βάρος της απόδειξης

1.1 Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν το βάρος της απόδειξης;

Το ελληνικό δίκαιο ακολουθεί, στα σχετικά με την απόδειξη θέματα, την αρχή της διάθεσης. Σύμφωνα με αυτήν το δικαστήριο ενεργεί μόνο ύστερα από αίτηση διαδίκου και αποφασίζει με βάση τους πραγματικούς ισχυρισμούς που προτείνουν και αποδεικνύουν οι διάδικοι και τις αιτήσεις που υποβάλλουν. Οι διαδικαστικές πράξεις ενεργούνται με πρωτοβουλία και επιμέλεια των διαδίκων, εκτός αν ο νόμος ορίζει διαφορετικά. Κάθε διάδικος οφείλει να αποδείξει τα πραγματικά μόνο γεγονότα που έχουν ουσιώδη επιρροή στην έκβαση της δίκης και που είναι αναγκαία για να υποστηρίξει την αυτοτελή αίτηση ή ανταίτησή του. Το αίτημα του διαδίκου που δεν αποδείχθηκε απορρίπτεται.

1.2 Υπάρχουν κανόνες που εξαιρούν ορισμένα πραγματικά περιστατικά από το βάρος της απόδειξης; Σε ποιες περιπτώσεις; Είναι δυνατό στις περιπτώσεις αυτές να προσκομισθούν αποδείξεις περί της μη ισχύος συγκεκριμένου νόμιμου τεκμηρίου;

Όταν ο νόμος ορίζει κάποιο τεκμήριο για την ύπαρξη ενός πραγματικού γεγονότος, επιτρέπεται αντίθετη απόδειξη, αν δεν ορίζεται διαφορετικά. Πραγματικά γεγονότα τα οποία είναι πασιγνώστα (πασίδηλα) ώστε να μην υπάρχει εύλογη αμφιβολία ότι είναι αληθινά ή είναι γνωστά στο δικαστήριο από άλλη δικαστική ενέργειά του, λαμβάνονται υπόψη αυτεπαγγέλτως και χωρίς απόδειξη. Τέλος, το δικαστήριο λαμβάνει αυτεπαγγέλτως υπόψη τα διδάγματα της κοινής πείρας και χωρίς απόδειξη. Το δίκαιο που ισχύει σε αλλοδαπή πολιτεία, τα έθιμα και τα συναλλακτικά ήθη λαμβάνονται υπόψη αυτεπαγγέλτως αλλά αν το δικαστήριο δεν τα γνωρίζει μπορεί να διατάξει απόδειξη.

1.3 Σε ποιο βαθμό πρέπει το δικαστήριο να πεισθεί για ένα πραγματικό περιστατικό ώστε να βασίσει την απόφασή του στην ύπαρξη αυτού του πραγματικού περιστατικού;

Το δικαστήριο αξιολογεί ελεύθερα τα αποδεικτικά μέσα και αποφασίζει κατά συνείδηση αν οι ισχυρισμοί είναι αληθινοί. Στην απόφαση αναφέρονται οι λόγοι που οδήγησαν το δικαστή να σχηματίσει την πεποίθησή του. Όπου ο νόμος θεωρεί αρκετή την πιθανολόγηση (π.χ στα ασφαλιστικά μέτρα), το δικαστήριο δεν έχει υποχρέωση να εφαρμόσει τις διατάξεις που ισχύουν για την αποδεικτική διαδικασία, τα αποδεικτικά μέσα και τη δύναμή τους, αλλά λαμβάνει υπόψη οποιαδήποτε μέσα κατάλληλα για να σχηματιστεί πιθανότητα σχετικά με την αλήθεια των πραγματικών περιστατικών.

2 Διεξαγωγή αποδείξεων

2.1 Απαιτείται πάντοτε αίτηση διαδίκου για τη διεξαγωγή των αποδείξεων ή μπορεί ο δικαστής σε ορισμένες περιπτώσεις να πραγματοποιήσει τη διεξαγωγή των αποδείξεων αυτεπαγγέλτως;

Η βασική αρχή είναι ότι οι διάδικοι προτείνουν και εισφέρουν τα αποδεικτικά μέσα. Το δικαστήριο, όμως, μπορεί να διατάξει και αυτεπαγγέλτως τη διεξαγωγή αποδείξεων με οποιαδήποτε κατάλληλα αποδεικτικά μέσα που επιτρέπει ο νόμος, ακόμη και αν δεν τα επικαλέστηκαν οι διάδικοι.

2.2 Ποιες είναι οι ενέργειες μετά την έγκριση της αίτησης διαδίκου σχετικά με τη διεξαγωγή αποδείξεων;

Μετά τη διεξαγωγή των αποδείξεων το δικαστήριο αποφασίζει επί της ουσίας της υποθέσεως, εκτός εάν κρίνει ότι οι αποδείξεις δεν ήταν αρκετές, οπότε μπορεί και πάλι να διατάξει τη διεξαγωγή νέων, συμπληρωματικών αποδείξεων.

2.3 Σε ποιες περιπτώσεις μπορεί το δικαστήριο να απορρίψει αίτηση διαδίκου για συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων;

Εάν κρίνει ότι είναι επαρκή τα υπάρχοντα αποδεικτικά στοιχεία, ή εάν ο διάδικος δεν έχει καταφέρει να τα προσκομίσει εντός της νόμιμης προθεσμίας.

2.4 Ποια είναι τα διάφορα αποδεικτικά μέσα;

Αποδεικτικά μέσα κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας είναι η ομολογία, η αυτοψία, η πραγματογνωμοσύνη, τα έγγραφα, η εξέταση των διαδίκων, οι μάρτυρες, τα δικαστικά τεκμήρια και οι ένορκες βεβαιώσεις.

2.5 Ποιες είναι οι μέθοδοι συγκέντρωσης αποδεικτικών στοιχείων από την κατάθεση μαρτύρων και σε τι διαφέρουν από τη συγκέντρωση αποδείξεων που προέρχονται από πραγματογνώμονες; Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν την υποβολή γραπτών αποδεικτικών στοιχείων και εκθέσεων/γνωμοδοτήσεων πραγματογνωμόνων ;

Οι πραγματογνώμονες βοηθούν το δικαστήριο με την γνωμοδότησή τους στα ζητήματα που έθεσε. Αν είναι ανάγκη, το δικαστήριο διατάζει να παραστούν οι πραγματογνώμονες κατά την διενέργεια όλων ή ορισμένων διαδικαστικών πράξεων. Σε κάθε δικαστήριο τηρείται κατάλογος πραγματογνωμόνων. Ο τρόπος που καταρτίζονται και τηρούνται οι κατάλογοι ορίζεται με διατάγματα, που εκδίδονται με πρόταση του Υπουργού της Δικαιοσύνης. Το δικαστήριο που δικάζει την υπόθεση δίνει στους πραγματογνώμονες τις αναγκαίες οδηγίες για τον τρόπο με τον οποίο θα εκτελέσουν τα καθήκοντά τους και ορίζει ιδίως α) αν κρίνει αναγκαίο να παραστούν σε διαδικαστικές πράξεις και σε ποιές, β) αν η πραγματογνωμοσύνη θα ενεργηθεί ενώπιόν του ή από μόνους τους πραγματογνώμονες. Τις ανωτέρω εξουσίες έχει και το δικαστήριο που ύστερα από αίτηση ή παραγγελία ενεργεί διαδικαστικές πράξεις που αναφέρονται στην πραγματογνωμοσύνη ή ο εντεταλμένος δικαστής, εφόσον δεν όρισε διαφορετικά το δικαστήριο που δικάζει την υπόθεση. Αν διατάχθηκε έγγραφη γνωμοδότηση, το δικαστήριο ορίζει προθεσμία μέσα στην οποία πρέπει να την υποβάλουν οι πραγματογνώμονες. Ο δικαστής ή στα πολυμελή δικαστήρια ο πρόεδρος του δικαστηρίου μπορούν, αν το ζητήσουν οι πραγματογνώμονες, χωρίς προηγούμενη κλήτευση των διαδίκων, να παρατείνουν την προθεσμία, αν κρίνουν ότι δεν είναι αρκετή για να καταρτιστεί η γνωμοδότηση. Αν υπάρχουν περισσότεροι πραγματογνώμονες, ενεργούν όλες τις πράξεις που χρειάζονται για την πραγματογνωμοσύνη και καταρτίζουν τη γραπτή τους γνωμοδότηση από κοινού. Για το σκοπό αυτόν συνέρχονται, όταν τους καλεί οποιοσδήποτε από αυτούς. Η έγγραφη γνωμοδότηση πρέπει να αναφέρει τις ενέργειες των πραγματογνωμόνων και την γνώμη καθενός αιτιολογημένη, και να υπογράφεται από αυτούς. Αν κάποιος ή κάποιιο από τους πραγματογνώμονες δεν παρουσιάζεται όταν γίνεται η πραγματογνωμοσύνη ή αρνούνται να υπογράψουν την έγγραφη γνωμοδότηση, αυτό σημειώνεται στη γνωμοδότηση. Η έγγραφη γνωμοδότηση κατατίθεται από τους πραγματογνώμονες ή από εκείνον που εξουσιοδότησαν γι' αυτό στη γραμματεία του δικαστηρίου που τους διόρισε και συντάσσεται σχετική έκθεση. Αν η γνωμοδότηση κατατέθηκε στη γραμματεία του δικαστηρίου που ενεργεί ύστερα από αίτηση ή παραγγελία του δικαστηρίου όπου υπηρετεί ο εντεταλμένος δικαστής, η έκθεση στέλνεται αμέσως στη γραμματεία του δικαστηρίου που δικάζει την υπόθεση. Πάντως σε κάθε περίπτωση, το δικαστήριο εκτιμά ελεύθερα την γνωμοδότηση των πραγματογνωμόνων.

2.6 Υπάρχουν αποδεικτικά μέσα με μεγαλύτερη αποδεικτική αξία από τα άλλα;

Η ομολογία του διαδίκου, προφορική ή γραπτή, ενώπιον του δικαστηρίου που δικάζει τη δίκη ή του εντεταλμένου δικαστή, αποτελεί πλήρη απόδειξη εναντίον εκείνου που ομολόγησε, ενώ η εξώδικη ομολογία, όπως και όλα τα υπόλοιπα αποδεικτικά μέσα εκτιμάται ελεύθερα.

2.7 Είναι υποχρεωτική η χρήση συγκεκριμένων αποδεικτικών μέσων για την απόδειξη ορισμένων πραγματικών περιστατικών;

Συμβάσεις και συλλογικές πράξεις δεν μπορούν να αποδειχθούν με μάρτυρες εφόσον η αξία του αντικειμένου τους υπερβαίνει τα 20.000,00 ευρώ, ενώ δεν επιτρέπεται η απόδειξη με μάρτυρες κατά του περιεχομένου εγγράφου, έστω και αν η αξία του αντικειμένου της δικαιοπραξίας είναι μικρότερη από τα δύο εκατομμύρια δραχμές ή 20.000,00 ευρώ. Η απόδειξη, όμως, με μάρτυρες επιτρέπεται σε κάθε περίπτωση α) αν υπάρχει αρχή έγγραφης απόδειξης που πηγάζει από έγγραφο που έχει αποδεικτική δύναμη, β) αν υπήρχε φυσική ή ηθική αδυναμία να αποκτηθεί έγγραφο, γ) αν αποδεικνύεται ότι το έγγραφο που είχε συνταχθεί χάθηκε τυχαία, δ) αν από τη φύση της δικαιοπραξίας ή τις ειδικές συνθήκες κάτω από τις οποίες έγινε, και ιδίως αν πρόκειται για εμπορικές συναλλαγές δικαιολογείται η απόδειξη με μάρτυρες.

2.8 Οι μάρτυρες υποχρεούνται από το νόμο να καταθέσουν;

Όποιος καλείται να εξεταστεί ως μάρτυρας οφείλει να προσέλθει και να καταθέσει για τα πραγματικά περιστατικά που γνωρίζει. Αν δεν προσέλθει αδικαιολόγητα το δικαστήριο με απόφασή του που καταχωρίζεται στα πρακτικά τον καταδικάζει να πληρώσει τα έξοδα που προξενήθηκαν από την απουσία του και μπορεί να τον καταδικάσει και σε χρηματική ποινή.

2.9 Σε ποιες περιπτώσεις οι μάρτυρες μπορούν να αρνηθούν να καταθέσουν;

Έχουν δικαίωμα να αρνηθούν να εξετασθούν ως μάρτυρες: μάρτυρες 1) οι κληρικοί, δικηγόροι συμβολαιογράφοι, γιατροί, φαρμακοποιοί, νοσοκόμοι, μαίες, οι βοηθοί τους, καθώς και σύμβουλοι των διαδίκων, για τα γεγονότα που έμαθαν κατά την άσκηση του επαγγέλματός τους, 2) οι συγγενείς κάποιου από τους διαδίκους εξ αίματος ή εξ αγχιστείας ή υιοθεσίας έως και τον τρίτο βαθμό σε ευθεία ή σε πλάγια γραμμή, εκτός αν έχουν τον ίδιο βαθμό συγγένειας με όλους τους διαδίκους, οι σύζυγοι και μετά τη λύση του γάμου, καθώς και οι μνηστευμένοι. Περαιτέρω, ο μάρτυρας δεν έχει υποχρέωση να καταθέσει 1) περιστατικά που μπορούν να δικαιολογήσουν τη δίωξη για αξιόποινη πράξη είτε του ίδιου, είτε κάποιου προσώπου που συνδέεται μαζί του κατά το άρθρο 401 αριθ. 2 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, ή που θίγουν την τιμή του ή την τιμή των προσώπων αυτών, 2) περιστατικά που αποτελούν επαγγελματικό ή καλλιτεχνικό απόρρητο.

2.10 Μπορεί ένα πρόσωπο που αρνείται τη μαρτυρία να υποστεί κυρώσεις ή να εξαναγκασθεί να καταθέσει;

Μάρτυρας που εμφανίζεται και αρνείται να καταθέσει, αν και υποχρεούται, μπορεί να καταδικαστεί από το δικαστήριο ενώπιον του οποίου διεξάγεται η απόδειξη, σε χρηματική ποινή.

2.11 Υπάρχουν πρόσωπα τα οποία δεν επιτρέπεται να εξετάζονται ως μάρτυρες;

Δεν εξετάζονται όταν κληθούν ως μάρτυρες:

οι κληρικοί για όσα έμαθαν κατά την εξομολόγηση

πρόσωπα τα οποία όταν έγινε το πραγματικό γεγονός που πρέπει να αποδειχθεί δεν είχαν το αισθητήριο για να το αντιληφθούν ή δεν έχουν την ικανότητα να ανακοινώσουν αυτό που αντιλήφθηκαν,

πρόσωπα που, όταν έγινε το πραγματικό γεγονός που πρέπει να αποδειχθεί, βρίσκονταν σε κατάσταση ψυχικής ή διανοητικής διαταραχής που περιόριζε αποφασιστικά τη λειτουργία της κρίσης και της βούλησής τους ή που βρίσκονται σε μια τέτοια κατάσταση, όταν πρόκειται να εξετασθούν.

δικηγόροι, συμβολαιογράφοι, γιατροί, φαρμακοποιοί, νοσοκόμοι, μαίες, οι βοηθοί τους, καθώς και οι σύμβουλοι των διαδίκων, για τα πραγματικά γεγονότα που τους εμπιστεύτηκαν ή που διαπίστωσαν κατά την άσκηση του επαγγέλματός τους για τα οποία έχουν καθήκον εχεμύθειας, εκτός αν το επιτρέψει εκείνος που τους τα εμπιστεύθηκε και εκείνος τον οποίο αφορά το απόρρητο,

δημόσιοι υπάλληλοι και στρατιωτικοί εν ενεργεία ή όχι, για πραγματικά γεγονότα για τα οποία υπάρχει καθήκον εχεμύθειας, εκτός αν ο αρμόδιος υπουργός επιτρέψει να εξεταστούν,

πρόσωπα που μπορεί να έχουν συμφέρον από τη δίκη.

2.12 Ποιος είναι ο ρόλος του δικαστή και των διαδίκων κατά την εξέταση μάρτυρα; Υπό ποιους όρους μπορεί ένας μάρτυρας να εξεταστεί με τηλεδιάσκεψη ή άλλα τεχνικά μέσα;

Πριν εξεταστεί ο μάρτυρας οφείλει να ορκισθεί δίδοντας θρησκευτικό ή πολιτικό όρκο. Οι μάρτυρες εξετάζονται χωριστά και μόνο αν κριθεί απαραίτητο μπορούν να εξεταστούν σε αντιπαράσταση με άλλους μάρτυρες ή και με τους διαδίκους. Οι μάρτυρες καταθέτουν προφορικά. Ο μάρτυρας οφείλει να δηλώσει πως έμαθε αυτά που καταθέτει, και αν πρόκειται για γεγονότα για τα οποία δεν έχει άμεση αντίληψη, οφείλει να δηλώνει και το πρόσωπο από το οποίο πληροφορήθηκε όσα καταθέτει. Το δικαστήριο μπορεί να απαγορεύει τις ερωτήσεις των διαδίκων ή των πληρεξουσίων τους προς το μάρτυρα, αν είναι έκδηλα άσκοπες ή έξω από το θέμα, και κηρύσσει περατωμένη την εξέταση του μάρτυρα όταν κρίνει ότι κατέθεσε όλα όσα γνωρίζει για τα αποδεικτέα. Για τη χρήση της τηλεοπτικής συνεδρίασης σε συγκεκριμένη υπόθεση αποφασίζει το Δικαστήριο αυτεπαγγέλτως ή μετά από αίτηση των διαδίκων. Η αποδοχή ή μη μιας τέτοιας αίτησης ανήκει στην εξουσία του Δικαστηρίου, το οποίο κρίνει κατά πόσο η χρήση της σχετικής τεχνολογίας είναι αναγκαία για την αποτελεσματικότερη διεξαγωγή της διαδικασίας. Το Δικαστήριο εκτιμώντας τις συνθήκες της εκάστοτε περίπτωσης δύναται να ικανοποιεί το αίτημα διεξαγωγής τηλεσυζήτησης, τάσσοντας ενδεχομένως πρόσθετες εγγυήσεις για την ομαλή διεξαγωγή της διαδικασίας. Ο δικαστής, ο γραμματέας και τα πρόσωπα που συμμετέχουν στην τηλεοπτική συνεδρίαση οφείλουν να παρευρίσκονται στις αντίστοιχες αίθουσες πριν την προγραμματισμένη ώρα έναρξης της μετάδοσης. Η σύμπραξη δικαστή στον απομακρυσμένο τόπο κρίνεται κατά περίπτωση από το δικαστήριο. Τον εξοπλισμό τον χειρίζεται ο δικαστής ή εξουσιοδοτημένο προσωπικό του δικαστηρίου. Στην περίπτωση της προξενικής αρχής ο χειρισμός γίνεται από εξουσιοδοτημένο, από τον επικεφαλής της αντιπροσωπείας, άτομο. Η συζήτηση στην τηλεοπτική συνεδρίαση διεξάγεται κατά τις διατάξεις του ΚΠολΔ, ανάλογα με το είδος της διαδικαστικής πράξης. Ο δικαστής ορίζει τον αριθμό των προσώπων που μπορούν παρευρίσκονται στις αίθουσες. Επίσης, διευθύνει τη συζήτηση, καθοδηγεί και δίνει τις απαραίτητες κατευθύνσεις στα παρευρισκόμενα και στις δυο αίθουσες πρόσωπα. Κάθε μέλος του δικαστηρίου ή παράγοντας της δίκης έχει δικαίωμα με την άδεια του δικαστή που διευθύνει τη συζήτηση να απευθύνει ερωτήσεις στους διαδίκους, τους μάρτυρες και τους πραγματογνώμονες που παρίστανται. Για την ταυτοποίηση του προσώπου στην απομακρυσμένη αίθουσα ο δικαστής επικουρείται από τον γραμματέα ή το εξουσιοδοτημένο από τον πρόξενο άτομο του απομακρυσμένου τόπου. Για την περάτωση της τηλεοπτικής συνεδρίασης αποφασίζει σχετικά ο δικαστής που διευθύνει τη συζήτηση. Η τηλεκατάθεση-τηλεξέταση μαρτύρων, πραγματογνώμων και διαδίκων θεωρείται ότι διεξάγεται ενώπιον του δικαστηρίου και έχει την ίδια αποδεικτική ισχύ με την εξέταση στο ακροατήριο.

3 Αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων

3.1 Στις περιπτώσεις που τα αποδεικτικά στοιχεία δεν έχουν συγκεντρωθεί με νόμιμο τρόπο από διάδικο, μπορεί να τα χρησιμοποιήσει το δικαστήριο για την έκδοση της απόφασής του;

Το Δικαστήριο μπορεί να λάβει υπόψη του μόνο τα νόμιμα αποδεικτικά μέσα. Στην έννοια του νόμιμου περιλαμβάνεται και ο τρόπος απόκτησης του αποδεικτικού μέσου. Μέσο απόδειξης που αποκτήθηκε με παράνομο τρόπο είναι παράνομο και δεν λαμβάνεται υπόψη.

3.2 Γίνονται δεκτές ως αποδεικτικά στοιχεία οι μαρτυρίες των διαδίκων;

Ναι, η εξέταση των διαδίκων είναι αποδεκτό αποδεικτικό μέσο.

Τελευταία επικαιροποίηση: 12/03/2015

Την έκδοση αυτής της σελίδας στην εθνική γλώσσα διαχειρίζεται ο αντίστοιχος αρμόδιος επαφής του ΕΔΔ. Οι μεταφράσεις έχουν γίνει από την αρμόδια υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι τυχόν αλλαγές που επιφέρει η αρμόδια εθνική αρχή στο πρωτότυπο ενδέχεται να μην έχουν περιληφθεί ακόμα στις

μεταφράσεις. Η Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Δικαστικό Δίκτυο δεν αναλαμβάνουν καμία απολύτως ευθύνη όσον αφορά πληροφορίες ή δεδομένα που περιέχονται ή αναφέρονται στο παρόν έγγραφο. Βλ. την ανακοίνωση νομικού περιεχομένου για τους κανόνες πνευματικής ιδιοκτησίας που ισχύουν στο κράτος μέλος που είναι αρμόδιο για την παρούσα σελίδα.